

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
кафедра права Європейського союзу

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Право міжнародної відповідальності»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус навчальної дисципліни – за вибором студента

Затверджено на засіданні
Вченої ради
протокол № від р.

Ректор
_____ **Анатолій Гетьман**

Харків 2021

Програма навчальної дисципліни «Право міжнародної відповідальності» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 28 с.

Розробник:

Щокін Юрій Вадимович,
доктор юридичних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри права Європейського союзу
(протокол № 1, від 02.09.2021 р.)

**Завідувач кафедри – Яковюк Іван Васильович, доктор юридичних наук,
професор**

Зміст

1. Опис навчальної дисципліни.....	4
2. Очікувані результати навчання.....	5
3. Зміст програми навчальної дисципліни.....	8
4. Обсяги структури навчальної дисципліни для здобувачів вищої денної та заочної форми навчання.....	15
4.1. Для здобувачів вищої освіти денної форми навчання.....	15
4.2. Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання.....	16
5. Форми педагогічного контролю та засоби оцінювання результатів навчання	19
6.Критерії оцінювання результатів навчання.....	21
7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освіти денної/заочної форми навчання.....	22
8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.....	23

1. Опис навчальної дисципліни (навчальні одиниці)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4,0	Галузь знань – 08 «Право»	За вибором студента	За вибором студента
Кількість модулів – 3	Спеціальність – 081 «Право»	Рік підготовки: 2021-2022	Рік підготовки: 2021-2022
		семестр	семестр
Загальна кількість годин - 120	Рівень освіти – другий (магістерський)	1-2	1-2
		Лекції	Лекції
		20 год.	6 год.
		Практичні/ семінарські заняття	Практичні /семінарські заняття
		20 год.	4 год.
		Самостійна робота	Самостійна робота
		80 год.	110 год.
		Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (диференційований залік)	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (диференційований залік)
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 - 4, самостійної роботи студента - 6 - 8.			

Мета навчальної дисципліни – формування цілісної системи професійних знань, умінь, навичок та інших компетентностей здобувачів вищої освіти в специфічному сегменті юридичної практики – притягнення держав, міжнародних організацій та інших суб’єктів міжнародного права до міжнародно-правової відповідальності.

Завдання:

- отримання інформації щодо основних напрямів розвитку теорії та практики права міжнародної відповідальності, результатів діяльності Комісії

міжнародного права ООН щодо кодифікації та прогресивного розвитку міжнародно-правового регулювання відносин щодо притягнення до відповідальності держав, міжнародних міжурядових організацій та повстанських рухів;

- здобуття навичок правильного аналізу міжнародних відносин, які свідчать про наявність міжнародних правопорушень;

- здобуття навичок застосування чинних джерел міжнародного права для обґрунтування юридичних підстав міжнародно-правової відповідальності;

- здобуття навичок підготовки документів з метою закликання потерпілою державою держави-правопорушника до міжнародно-правової відповідальності;

- отримання інформації щодо правильного визначення підстав міжнародно-правової відповідальності держав і міжнародних міжурядових організацій, форм відшкодування збитків, завданих їх правомірною діяльністю (абсолютна відповідальність).

Пререквізити: «Міжнародне приватне право».

Кореквізити: «Право міжнародних договорів», «Право міжнародних організацій», «Основи геополітики».

2. Очікувані результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

Викладання навчальної дисципліни забезпечує формування у здобувача вищої освіти загальних і спеціальних компетентностей та досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти відповідної спеціальності та освітньо-професійною програмою «Право», а саме:

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РН 1. Демонструвати знання й розуміння сучасних правових доктрин, категорій і принципів права міжнародної відповідальності.

РН 2. Аналізувати вплив історичних подій на майбутнє права міжнародної відповідальності.

РН 3. Визначати сутність та структуру системи права міжнародної відповідальності, його зв'язки з національними правовими системами держав – учасників відповідних правовідносин.

РН 4. Характеризувати критерії розмежування міжнародно-правової відповідальності за міжнародні правопорушення і діяння, що не є міжнародними правопорушеннями.

РН 5. Демонструвати розуміння особливостей теорії об'єктивної відповідальності, що закладена Комісією міжнародного права ООН у проекти про відповідальність держав 2001 р. і відповідальність міжнародних організацій 2011 р.

РН 6. Визначати правовий статус та особливості притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб.

РН 7. Аналізувати підстави міжнародно-правової відповідальності держав, міжнародних міжурядових організацій та повстанських рухів.

РН 8. Надавати правову оцінку стану міжнародних правовідносин України з державами і міжнародними міжурядовими організаціями, що порушують відповідні міжнародні зобов'язання.

РН 9. Надавати консультації щодо можливості застосування проектів статетей про відповідальність держав 2001 р. і міжнародних організацій 2011 р. у правозастосовчій практиці України.

РН10. Визначати засоби розв'язання спорів для притягнення до міжнародно-правової відповідальності.

Загальних компетентностей:

ЗК 2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК 4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК1.1. Здатність вирішувати проблеми інноваційного характеру.

ЗК1.3. Здатність формулювати особисту думку та доказово її представляти.

ЗК1.5. Здатність до лідерства, відповідальності, ухвалення неупереджених і вмотивованих рішень.

Спеціальних компетентностей:

СК 1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.

СК 2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.

СК 10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.

СК 15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

СК1.1. Здатність аналізувати механізми оцінки ефективності юридичної практики за напрямками (галузями) юридичної діяльності.

СК1.2. Здатність демонструвати знання й розуміння правових систем в умовах глобалізації.

СК1.5. Здатність вирішувати колізійні проблеми правового регулювання суспільних відносин.

Програмних результатів навчання:

ПРН1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

ПРН3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних,

цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.

ПРН4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.

ПРН5. Вільно спілкуватися правничою іноземною мовою (однією з офіційних мов Ради Європи) усно і письмово.

ПРН6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.

ПРН7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.

ПРН13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

ПРН14. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування.

ПРН17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.

ПРН1.25. Аналізувати сутність процесів правової інтеграції на глобальному та регіональному рівнях, їх вплив на міжнародні відносини з урахуванням кон'юнктурних змін у світовій політиці.

3. Зміст програми навчальної дисципліни

Модуль 1. Основи права міжнародної відповідальності

Характерні риси сучасного права міжнародно-правової відповідальності. Розвиток права міжнародно-правової відповідальності в Прадавньому світі (Давня Месопотамія, Давній Китай, Давній Єгипет, Давня Греція), Середні століття і в класичному міжнародному праві.

Формування й особливості сучасного права міжнародно-правової відповідальності. Остаточне відмовлення від війни як засобу вирішення міжнародних спорів. Кодифікація та прогресивний розвиток права міжнародної відповідальності в рамках ООН. Формування міжнародних універсальних, регіональних і спеціалізованих органів вирішення міжнародних спорів та міжнародних кримінальних трибуналів.

Поняття, цілі й значення міжнародно-правової відповідальності.

Співвідношення права міжнародної відповідальності й міжнародного кримінального права.

Принципи міжнародно-правової відповідальності: обов'язок кожного суб'єкта міжнародного права нести відповідальність за свою поведінку у разі невиконання своїх міжнародних обов'язків; кваліфікація діяння суб'єкта міжнародного права як міжнародного правопорушення тільки на підставі чинного міжнародного права, її незалежність від норм внутрішнього законодавства будь-якої держави; повне відшкодування шкоди; право на примушення у межах чинного міжнародного права (самооборону, контрзасоби); співробітництво держав з метою недопущення порушень імперативних норм міжнародного права, а також усунення наслідків порушення таких норм.

Джерела міжнародно-правової відповідальності. Роль міжнародно-правових звичаїв у закріпленні принципів права міжнародно-правової відповідальності.

Загальна характеристика суб'єктів міжнародно-правової відповідальності.

Держава як суб'єкт міжнародно-правової відповідальності.

Нації (народи), що виборюють свою незалежність (національно-визвольні рухи, повстанські рухи) як суб'єкти міжнародно-правової відповідальності.

Міжнародні міжурядові організації (ММУО) як суб'єкти міжнародно-правової відповідальності.

Фізичні особи як суб'єкти міжнародно-правової відповідальності.

Проблеми притягнення до міжнародно-правової відповідальності юридичних осіб, транснаціональних корпорацій, міжнародних неурядових організацій.

Підстави міжнародно-правової відповідальності. Особливості теоретичного обґрунтування притягнення до міжнародно-правової відповідальності. Концепція «об'єктивної відповідальності», що закладена у проєкт статей про відповідальність держав 2001 р. Її відображення у практиці Міжнародного суду ООН (справа *United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran* (USA v. Iran, 1980)).

Юридичні підстави міжнародно-правової відповідальності. Момент юридичної дійсності міжнародно-правового зобов'язання. Момент порушення міжнародно-правового зобов'язання.

Фактичні підстави міжнародно-правової відповідальності. Справи Міжнародного суду ООН: *Corfu Channel* (U.K. v. Albania, 1949), *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. USA, 1986)). Справа Арбітражного трибуналу під егідою ООН *Rainbow Warrior* (New Zealand v. France, 1990 г.).

Міжнародні правопорушення. Класифікація міжнародних правопорушень. Питання щодо розділення міжнародних правопорушень на міжнародні злочини і міжнародні делікти (ординарні міжнародні правопорушення).

Міжнародно-правова відповідальність за серйозні порушення зобов'язань, що впливають із імперативних норм міжнародного права. Особливості її закріплення в проєкті статей про відповідальність держав 2001 р. (ст. 40 і 41).

Міжнародно-правовий злочин агресії.

Міжнародно-правовий злочин геноциду.

Міжнародно-правовий злочин апартеїду.

Міжнародно-правовий злочин колоніалізму.

Міжнародно-правовий злочин расової дискримінації.

Військові злочини.

Міжнародні делікти (ординарні або прості міжнародні правопорушення).

Відмежування міжнародних правопорушень від суміжних діянь.

Недружні акти. Злочини міжнародного характеру. Особливості відмежування злочинів міжнародного характеру від міжнародних злочинів.

Модуль 2. Міжнародно-правове регулювання притягнення до міжнародно-правової відповідальності

Обставини, що виключають притягнення до міжнародно-правової відповідальності. Загальні умови звернення держав до обставин, що виключають їхню протиправну поведінку на міжнародній арені. Приклади посилення міжнародних судових і арбітражних органів на обставини, що виключають протиправну поведінку держав (справа Міжнародного суду ООН *Gabčíkovo-Nagymaros Project* (Hungary v. Slovakia, 1997)).

Згода як обставина, що виключає протиправну поведінку держави. Справа держави *Катанга* (1960 – 1963 рр.).

Самооборона як обставина, що виключає протиправну поведінку держави. Відмежування самооборони від прикордонних інцидентів та заходів збройної самопомоги. Питання щодо правомірності превентивних засобів. Співвідношення принципу превентивної самооборони (справа *пароплаву «Кароліна»* 1837 г.) і основних принципів сучасного міжнародного права.

Контрзаходи як обставина, що виключає протиправну поведінку держави. Співвідношення контрзаходів з репресаліями і санкціями. Поняття реторсій.

Форс-мажор як обставина, що виключає протиправну поведінку держави.

Стихійне лихо як обставина, що виключає протиправну поведінку держави. Закріплення умови визначення стихійного лиха у сучасному міжнародному морському праві.

Стан необхідності як обставина, що виключає протиправну поведінку держави. Справа Міжнародного суду ООН *Fisheries Jurisdiction (Spain v. Canada, 1998)*.

Наслідки посилення на обставини, що виключають протиправність. Питання щодо відшкодування шкоди при цих обставинах.

Відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння. Форми відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння. Питання щодо обґрунтованості класифікації видів міжнародно-правової відповідальності на політичну і матеріальну, що була застосованою в радянській і пострадянській доктрині міжнародного права. Об'єктивний і суб'єктивний підходи встановлення розміру шкоди, спричиненої у разі міжнародного правопорушення.

Реституція як форма відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння. Концепції реституції у сучасному міжнародному праві.

Компенсація як форма відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння. Принципи визначення розміру компенсації. Особливості визначення розміру компенсації у випадках заподіяння шкоди природному середовищу.

Сатисфакція як форма відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння. Способи сатисфакції. Ординарні сатисфакції. Надзвичайні сатисфакції.

Проценти як форма відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння. Прості проценти. Складні проценти. Справа Міжнародного трибуналу з морського права щодо *танкера «Сайга»* (1997 р.).

Посилення шкоди. Рішення Міжнародного суду ООН у справі *La Grand Case (Germany v. United States of America, 2001)*.

Імплементація міжнародно-правової відповідальності. Покликання держави або групи держав до відповідальності.

Повідомлення про вимоги потерпілою державою. Зміст та форма вимог. Припустимість вимог.

Втрата права покликання держави або групи держав до відповідальності.

Множинність потерпілих та відповідаючих держав.

Покликання до відповідальності державою, що не є безпосередньо потерпілою у наслідку міжнародного правопорушення.

Модуль 3. Особливі випадки та процедури притягнення до міжнародно-правової відповідальності

Міжнародна відповідальність за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом. Поняття міжнародної відповідальності за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом (об'єктивна відповідальність). Принципи об'єктивної відповідальності, що закріплені у міжнародній судовій та арбітражній практиці (справа Міжнародного арбітражу *Trail Smelter* (США проти Канади, 1938 р.); справа Міжнародного суду ООН *Corfu Channel* (United Kingdom v. Albania, 1949)).

Джерела об'єктивної відповідальності в міжнародному праві. Діяльність Комісії міжнародного права ООН щодо проекту статей щодо попередження транскордонної шкоди від небезпечних видів діяльності 2001 р. і проекту преамбули і проектів принципів про розподілення збитків у випадку транскордонної шкоди, спричиненої у наслідку небезпечних видів діяльності 2006р.

Обов'язки держав по попередженню заподіяння шкоди у зв'язку з небезпечними видами діяльності. Абсолютний і відносний підходи щодо зобов'язань держав по попередженню шкоди у зв'язку з небезпечними видами діяльності.

Фактичні підстави об'єктивної відповідальності в міжнароднім праві. Презумпція непричетності держави до шкоди, заподіяної у зв'язку з небезпечними видами діяльності.

Обсяг (межі) об'єктивної відповідальності. Загальні підходи до встановлення оперативної і адекватної компенсації за проектами принципів про розподілення збитків у випадку транскордонної шкоди, спричиненої у наслідку небезпечних видів діяльності 2006 р.

Особливості міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій. Специфіка та юридичні підстави відповідальності міжнародних міжурядових організацій. Кодифікація й прогресивний розвиток міжнародно-правового регулювання міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій. Діяльність Комісії міжнародного права ООН щодо питання про міжнародно-правову відповідальність міжнародних міжурядових організацій.

Фактичні підстави міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій.

Юридичні підстави міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій.

Відшкодування шкоди, заподіяної міжнародно-протиправним діянням міжнародних міжурядових організацій. Форми відшкодування шкоди (реституція, компенсація, сатисфакція, проценти).

Об'єктивна (абсолютна) відповідальність міжнародних міжурядових організацій.

Загальна характеристика способів мирного врегулювання міжнародних спорів. Принцип мирного врегулювання міжнародних спорів. Закріплення цього принципу у міжнародному договірному та звичаєвому праві і в резолюціях міжнародних міжурядових організацій.

Поняття й класифікація мирних способів урегулювання міжнародних спорів. Перелік способів мирного вирішення міжнародних спорів за Статутом ООН.

Дипломатичні (політичні) способи врегулювання міжнародних спорів.

Правові (судові) способи врегулювання міжнародних спорів.

4.Обсяг і структура навчальної дисципліни

4.1. Для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

№ п/п	Дата проведення (згідно розкладу)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усього	У тому числі		
				Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота
		Модуль 1. Основи права міжнародної відповідальності				
		Тема 1. Характерні риси сучасного права міжнародно-правової відповідальності	18	4	4	10
		Тема 2. Підстави міжнародно-правової відповідальності	14	2	2	10
		Тема 3. Міжнародні правопорушення	16	2	2	12
		<i>Разом</i>	48	8	8	32
		Модуль 2. Міжнародно-правове регулювання				

		притягнення до міжнародно-правової відповідальності				
		Тема 4. Обставини, що виключають притягнення до міжнародно-правової відповідальності	12	2	2	8
		Тема 5. Відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння	12	2	2	8
		Тема 6. Імплементация міжнародно-правової відповідальності	12	2	2	8
		<i>Разом</i>	36	6	6	24
		Модуль 3. Особливі випадки та процедури притягнення до міжнародно-правової відповідальності				
		Тема 7. Міжнародна відповідальність за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом	12	2	-	8
		Тема 8. Особливості міжнародно-правової відповідальності	12	2	2	8

		міжнародних міжурядових організацій				
		Тема 9. Загальна характеристика способів мирного врегулювання міжнародних спорів	12	2	2	8
		<i>Разом</i>	36	6	6	24
		Усього годин / кредитів ECTS	120/4,0	20	20	80

4.2. Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

№ п/п	Дата проведення (згідно розкладу)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усього	У тому числі		
				Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота
		Модуль 1. Основи права міжнародної відповідальності				
		Тема 1. Характерні риси сучасного права міжнародно-правової відповідальності	20	2	2	16
		Тема 2. Підстави міжнародно-правової відповідальності	18	2	2	14
		Тема 3. Міжнародні правопорушення	14	-	-	14
		<i>Разом</i>	52	4	2	44

		Модуль 2. Міжнародно-правове регулювання притягнення до міжнародно-правової відповідальності				
		Тема 4. Обставини, що виключають притягнення до міжнародно-правової відповідальності	13	2	-	11
		Тема 5. Відшкодування шкоди за міжнародно-протиправне діяння	11	-	-	11
		Тема 6. Імплементация міжнародно-правової відповідальності	11	-	-	11
		<i>Разом</i>	45	2	-	33
		Модуль 3. Особливі випадки та процедури притягнення до міжнародно-правової відповідальності				
		Тема 7. Міжнародна відповідальність за шкідливі наслідки дій, не заборонених міжнародним правом	11	-	-	11
		Тема 8.	11	-	-	11

		Особливості міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій				
		Тема 9. Загальна характеристика способів мирного врегулювання міжнародних спорів	11	-	-	11
		<i>Разом</i>	33	-	-	33
		Усього годин / кредитів ECTS	120/4,0	6	4	110

5. *Форми педагогічного контролю та засоби оцінювання результатів навчання*

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне/письмове опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквиумів.

Обов'язковою формою самостійної роботи студентів є підготовка підсумкової письмової роботи. Максимальна кількість балів за результатами захисту підсумкової письмової роботи – 20 балів.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є диференційований залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів:

Поточний контроль							Підсумкова оцінка знань (диференційований залік)
Модуль № 1		Модуль № 2		Модуль № 3		Самостійна робота студентів	
п/з	Колоквіум	п/з	Колоквіум	п/з	Колоквіум		
max 10	max10	max 20	max10	max 20	max 10	max20	max 100

6. Критерії оцінювання результатів навчання

Вид контролю	Кількість балів	Критерії(за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Колоквіум	Max 10	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	5	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.

	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Підсумкова письмова робота	Max 20	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота не містить методологічних помилок, є посилання на джерела та власні висновки. При захисті продемонстровані глибокі знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.
	15	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота містить незначні методологічні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки. При захисті продемонстровані достатні знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.
	10	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри, але з незначними помилками. Робота містить методологічні та змістовні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки. При захисті продемонстровані достатні знання теми, але виникли проблеми з аргументації окремих понять та суджень у роботі, доведеність висновків.
	5	Робота оформлена з помилками та порушеннями кафедральних вимог щодо форми роботи. Робота містить методологічні та змістовні помилки, використано недостатню кількість джерел для обґрунтування дослідження та висновків. При захисті виникли труднощі щодо розкриття змісту теми, наведення аргументів стосовно окремих положень роботи та обґрунтованості і доведеності висновків.
	Min 0	Робота оформлена неналежним чином, без посилання на джерела та містить методологічні помилки. При захисті автор роботи не може продемонструвати знання з обраної теми, навести аргументацію понять та здійснити аналіз інформації. Робота виконана з порушенням вимог академічної доброчесності.
Диференційований залік	100	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах і концепціях навчальної дисципліни.

зараховано		<p>2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою.</p> <p>3. Здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни й використання отриманих знань у практичній роботі.</p>
	90	<p>1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою.</p> <p>3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.</p>
	85	<p>1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих помилок.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою.</p> <p>3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.</p>
	75	<p>1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою.</p> <p>3. Помилки й суттєві неузгодженості у відповіді на заліку за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.</p>
	70	<p>1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією.</p> <p>2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою.</p> <p>3. Помилки у відповіді на заліку за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.</p>
	60	<p>1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної</p>

		дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на питання на заліку.
не зараховано	55	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

7. Педагогічний контроль для здобувачів вищої освітньої/заочної форми навчання

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перекладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

8. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Нормативно-правові акти

Основні

Устав Організації Об'єднаних Націй, 1945 г. URL:
<https://www.un.org/ru/about-us/un-charter>

Статут Международного Суда ООН, 1945 г. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/statute-of-the-court/statute-of-the-court-ru.pdf>

Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 66/100 «Ответственность международных организаций» от 9 декабря 2011 г. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/66/100>

Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

Література

Основна література

1. Ответственность государств: Глава IV. Ежегодник Комиссии международного права 2001. Т. II. Часть вторая: Доклад Комиссии Генеральной Ассамблее о работе её пятьдесят третьей сессии. ООН, Нью-Йорк, Женева, 2007. С. 20–174.

2. Ежегодник Комиссии международного права 2006. Т. II. Часть вторая: Доклад Комиссии Генеральной Ассамблее о работе её пятьдесят восьмой сессии. A/CN.4/SER.A/2006/Add.1 (Part 2). ООН, Нью-Йорк, Женева, 2014. 289 с.

3. Андрейченко С. С. Концепція атрибуції поведінки державі в міжнародному праві : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 578 с.

4. Василенко В. А. Ответственность государства за международные правонарушения: монография. Киев: Вища школа, 1976.

5. Василенко, А. В. Международно-правовые санкции: монография. Киев: Вища школа, 1982.

6. Дейкало Е. А. Международно-правовая ответственность межправительственных организаций: особенности и правовая природа. *Актуальные проблемы международного публичного и международного частного права*: сб. науч. тр. / БГУ. Минск, 2011. Вып. 3. С. 28–40.

7. Забара І. М. Міжнародно-правові відносини відповідальності (теоретичні аспекти). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 5. С. 155–159.

8. Зелинская Н. Международное преступление как основание международной уголовной ответственности индивидов. *Український часопис міжнародного права*. 2003. № 4. С. 93-99.

9. Камышанский М. М. Влияние дела о фабрике в Хожуве (1928 г.) на становление принципа международно-правовой ответственности. *Форум права*. 2015. № 2. С. 83–89.

10. Кроуфорд Дж. Статьи об ответственности государств за международно-противоправные деяния. *United Nations Audiovisual Library of International Law*. 2013. С. 13 с. URL: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/rsiwa/rsiwa_r.pdf.

11. Лукашук И.И. Право международной ответственности: монография. Москва: Волтерс Клувер, 2004.

12. Ржевська В. С. Право держави на самооборону і міжнародна безпека: монографія. Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т міжнарод. відносин. Київ: 2005.

13. Сазонова К. Л. Становление отрасли международной ответственности государств в доктрине международного права. *Международное европейское право*. 2015. № 3. С. 290–296.

14. Crawford J. The ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts: A Retrospect. *The American Journal of International Law*. 2002. Vol. 96. No. 4. P. 874–890.

15. Rosenstock R. The ILC and State Responsibility. *American Journal of International Law*. October 2002. Vol. 96. No. 4. P. 792-797.

Додаткова література

1. Бойко І. І. Визначення агресії в міжнародному праві. *Вісник академії адвокатури України*. 2010. № 1 (17). С. 178–179.

2. Важна К. А. Концепція кримінальної відповідальності держави: можливість реалізації в сучасному міжнародному праві : монографія. Київ : Ліра-К, 2017. 292 с.

3. Довгань Е. Ф. К вопросу о роли контрмер в применении целевых санкций региональными международными организациями. *Актуальные проблемы международного публичного и международного частного права: сборник научных трудов*. Вып. 4. 2012. С. 32–46.
4. Дейкало Е. А. Проблемы призвания международных организаций к ответственности и некоторые пути их решения. *Актуальные проблемы международного публичного и международного частного права: Сб. науч. тр. Вып. 1 / БГУ. Минск, 2009. С. 51–64.*
5. Дейкало Е. А. Поведение *ultra vires* органов или агентов международной организации как основание ее международно-правовой ответственности. *Актуальные проблемы международного публичного и международного частного права: сборник научных трудов*. Вып. 4. 2012. С. 22–32.
6. Кривенкова М. В. Нематериальная международно-правовая ответственность государств: монография. Москва: Юрлитинформ, 2015.
7. Курдюков Г. И. Применение международно-правовых санкций Советом Безопасности ООН. *Международное право XXI века / под ред. д.ю.н., проф. В. Г. Буткевича*. Киев: Издательский дом «Промени», 2006. С. 168–190.
8. Савельева Л. В. Проблема объективной ответственности в международном праве: диссертация на соискание ученой степени канд. юрид. наук по спец. 12.00.10 – Международное право. Москва: МГИМО, 1996. 181 с.
9. Скрильник О. О., Слатвицька А. В. Класифікація злочинів у міжнародному праві: теоретико-правовий аспект. *Форум права*. 2011. № 2. С. 839–847.

10. Тарасова Л. Н. Правовые основания использования силы государствами для защиты своих граждан за рубежом. *Современное право*. 2013. № 1. С. 105–109.

11. Чернявський А. Л. Критерії правомірності застосування контрзаходів у міжнародному праві. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2008. № 1 (1). С. 86–91.

12. Чернявський А. Л. Особливості міжнародно-правової відповідальності за забруднення материкових поверхневих вод. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2009. № 1 (2). С. 85–91.

13. Щёкин Ю.В. Основания самообороны международных межправительственных организаций. *Теория і практика правознавства*. Електронне науко-метричне фахове видання НЮУ ім. Я. Мудрого. 2018. Вип. 2 (14). 14 с. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/149269/148951> doi: 10.21564/2225-6555.2018.14.149269

14. Щукин А. В. Ответственность государств за международно-противоправные деяния: механизм реализации. Минск: Беларус. наука, 2006.

15. Alland D. Countermeasures of General Interest. *European Journal of International Law*. 2002. Vol. 13, No. 5. P. 1221-1239.

16. Franck T. M. On Proportionality of Countermeasures in International Law. *The American Journal of International Law*. Oct. 2008. Vol. 102, № 4. P. 715–767.

17. Klein P. Responsibility for Serious Breaches of Obligations Deriving from Peremptory Norms of International Law and United Nations Law. *European Journal of International Law*. 2002. Vol. 13, No. 5. P. 1241-1255.

18. Wyler E. From ‘State Crime’ to Responsibility for ‘Serious Breaches of Obligations under Peremptory Norms of General International

Law'. European Journal of International Law. 2002. Vol. 13, No. 5. P. 1147-1160.

Інтернет-ресурси

<https://www.un.org> – Організація Об'єднаних Націй

<https://www.icj-cij.org/en/list-of-all-cases> - перелік справ Міжнародного суду ООН

<https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/> - Щорічники Комісії міжнародного права ООН

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри права Європейського Союзу. URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=623:kafedra-prava-yevropeiskoho-soiuzu&Itemid=151

7.5. Матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни

Відкритий доступ до он-лайн ресурсів OxfordUniversityPress, до Інформаційно-правових систем ЛІГА:ЗАКОН (Система ГРАНД та Система аналізу судових рішень VERDICTUM).

Доступ можливий у залі правової інформації Навчально-бібліотечного комплексу (вул. Пушкінська 84-А, 3 поверх).

Перерахувати нормативно-правові акти, підручники, навчальні посібники, монографії, статті, інтернет-ресурси, СЕНМК (стандартизований електронний навчально-методичний комплекс) (за наявності) тощо.